

Respons

Bosnia-Hercegovina: Yrkesfaglig utdanning

- Generelt om utdanning
- Generelt om yrkesfaglig utdanning
- Hvordan utdanner man seg til å bli elektriker? Eksempelvis, kan en person som er spesialisert som installatør av telekommunikasjonsutstyr, en spesialist innen kjøle- og varmeanlegg eller en spesialist innen radio- og tv-utstyr, arbeide som ordinær elektriker?
- Enkelte kilders vurderinger av yrkesfaglig utdanning

Generelt om utdanning

Bosnia-Hercegovina (BiH) består av to entiteter med den bosnjakisk-kroatiske Føderasjonen av Bosnia og Hercegovina (FBiH) og den serbisk dominerte republikken Republika Srpska (RS). I tillegg kommer Brcko-distriktet som har en egen forvaltning og som er direkte underlagt de sentrale myndighetene (Landguiden 2012). Inndeling i to entiteter innebærer at det finnes president, parlament og regjering på statlig nivå, men også på entitetsnivå. De to entitetene har ulik intern organisering. FBiH er inndelt i ti kantoner som har egne regjeringer og lovgivende myndighet. Videre er kantonene delt inn i kommuner. RS er inndelt i distrikter med underliggende kommunale forvaltningsnivå.

Administrativt er utdanningssystemet svært fragmentert på grunn av de flerfoldige myndighetsnivåene. Det er i alt 13 ministre for utdanning i BiH, der det er to ministre på entitetsnivå (en i FBiH og en i RS), ti ministre på kantonnivå og en på distriktsnivå (Brcko-distrikt) (Magill 2010).

Departementene for utdanning i entitetene har ansvar for utdanningspolitikken og implementeringen av denne, mens det føderale departementet for utdanning og vitenskap (Federal Ministry of Education and Science) har en koordinerende rolle (Aalborg Technical College, Aarhus Technical College & CPI-Center for Vocational Education and Training of Republic of Slovenia 2006a, s. 5).

Generelt sett er det strukturelle utdanningstilbudet likt i hele landet, og inkluderer følgende:

1. førskoleutdanning

2. obligatorisk grunnskole, utvidet fra åtte til ni år
3. videregående skole (secondary education) som består av ulike tilbud som:
4. yrkesrettet utdanning (vocational education), to- og fireårig
5. teknisk utdanning (technical education), fireårig
6. generell utdanning – gymnas (general education – gymnasium) fireårig
7. videregående etterutdanning (non-university post-secondary vocational education)
8. høyere utdanning (Aalborg Technical College, Aarhus Technical College & CPI-Center for Vocational Education and Training of Republic of Slovenia 2006b, s. 9)

Generelt om yrkesfaglig utdanning

Hele utdanningssystemet brøt mer eller mindre sammen under krigen. Oppbygning og reformering av skole og utdanning har vært gjenstand for en kontroversiell og langvarig debatt (Landinfo 2008).

Store utdanningsreformer, deriblant yrkesfaglig utdanning, har vært og er under utvikling i BiH. Assistert av det internasjonale samfunn, har det blitt utformet flere strategier og politiske handlingsplaner.

Det er blitt etablert et utdanningsdirektorat (Agency for Primary and Secondary Education). Underlagt direktoratet finnes en avdeling med ansvar for yrkesfaglig utdanning hvis målsetting blant annet er å etablere et nasjonalt rammeverk for kvalifikasjoner, en database for moderniserte læreplaner og programmer, samt standarder for nasjonale vitnemål (ETF 2011, s. 29).

Skolegangen reguleres av loven om grunnskoleutdanning av 2003 (Framework Law on Primary and Secondary Education). I 2008 ble det vedtatt en ny lov om yrkesfaglig utdanning; Framework Law on Secondary Vocational Education and Training.

Den videregående utdanningen i BiH starter umiddelbart etter gjennomført grunnskole. Yrkesfaglig utdanning er en del av den videregående utdanningen (secondary education) for elever mellom 15 og 19 år. Varigheten av studiene er fra to til fire år, hvorav majoriteten av studietilbudene ligger på tre og fire år (UNESCO 2011, s. 15; Den norske ambassaden, e-post juli 2012).

Ferdig uteksaminerte elever med fireårig studieretning ved tekniske skoler har direkte adgang til universitet. Elever ved treårige skoler må avlegge tilleggseksamener eller fullføre et fjerde år for å få adgang til universitet (Aalborg Technical College et al. 2006a, s. 7).

Ifølge en rådgiver ved Ministeriet for utdanning og vitenskap i Sarajevo kanton (Den norske ambassaden, e-post juli 2012) begynner elevene sin spesialisering umiddelbart etter studieoppstart. Spesialiseringen skjer imidlertid gradvis i studieårene, ved at allmennutdanningen minker, mens undervisningen innenfor spesialiseringen øker for hvert år av.

I 2004 ble det utarbeidet en klassifisering av profesjoner bestående av 13 yrkesgrupper med utdanning av totalt 100 ulike yrker innenfor disse gruppene (UNESCO 2011, s. 15). Klassifiseringen har blitt vedtatt på entitetsnivå, mens gjennomføringen av denne i praksis varierer (Aarhus Tech, PEM GmbH & Tribal Helm 2011, s. 11).

Hvordan utdanner man seg til å bli elektriker? Eksempelvis, kan en person som er spesialisert som installatør av telekommunikasjonsutstyr, en spesialist innen kjøle- og varmeanlegg eller en spesialist innenfor radio- og tv-utstyr, arbeide som ordinær elektriker?

Den norske ambassaden i Sarajevo (e-post, oktober 2012) har på vegne av Landinfo vært i kontakt med direktøren for Srednja elektrotehnicka škola¹ og administrativ tekniker ved Elektrotehnička škola za energetiku² i Sarajevo for å besvare spørsmålene overfor.

Kildene har opplyst at spørsmålene henviser til to yrkesgrupper, det være seg elektriker og elektrotekniker. Generelt blir elektrikere utdannet ved treårig videregående skole. Elevene velger faglinje allerede det førest året og får erfaring gjennom praksis ved ulike bedrifter. Faglinjer ved slike skoler omfatter blant annet elektromekaniker og elektroinstallatør.

Elektrotekniker utdanner seg ved fireårig videregående skole. Elevene har felles utdanning de to første årene. Etter fullført og bestått toårig utdanning, velger elevene faglinje som for eksempel spesialisering innen telekommunikasjon.

Ifølge kildene er utdanningen som elektriker og som installatør av telekommunikasjonsutstyr, spesialist innen kjøle- og varmeanlegg eller spesialist innenfor radio- og tv-utstyr, ulike typer utdanning. Kildene har imidlertid opplyst at elektroteknikere også kan arbeide som elektrikere (Den norske ambassade i Sarajevo, e-post oktober 2012).

Enkelte kilders vurderinger av yrkesfaglig utdanning

EU-kommisjonen (2011) mener at det ikke har vært noen progresjon i harmonisering av lovverket i FBiH i henhold til den nye loven om yrkesfaglig utdanning. Det vises til at åtte kantonen ennå ikke har vedtatt det nye lovverket. Kommisjonen uttaler følgende:

No progress can be reported in the Federation on harmonisation of the laws on vocational education and training with the Framework Law as eight Cantons did not pass new legislation. State-level strategies and framework laws remain to be implemented. There are no Framework laws on recognition of qualifications in line with the Lisbon Recognition Convention and adult education (2011, s. 41).

Ifølge European Training Foundation (ETF u.å.) har det skjedd en modernisering innenfor yrkesfaglig utdanning gjennom blant annet nye lærerplaner og pensum, hovedsakelig gjennom støtte fra EU. ETF mener allikevel at selv om BiH gjør fremskritt med sin omlegging av den yrkesfaglig utdanningen, fremstår systemet fortsatt som fragmentert og kvaliteten varierer i de ulike delene av landet.

Ifølge Austrian Development Cooperation (2011, s. 6) har den yrkesfaglig utdanningen i BiH behov for mer moderne læremidler og lærebøker, samt utbedring av metode for opplæring av lærere. Det påpekes at det primært har blitt gitt tilbud om yrkesfaglig utdanning innenfor tradisjonelt håndverk og industri. Det har derfor vært liten fokus på ferdigheter som kreves innenfor en servicesektor i utvikling. Generelt har elevene ikke blitt tilbudt moderne, praktisk utdanning. Austrian Development Cooperation mener at den yrkesfaglig utdanningen i sin

---

¹ Se skolens hjemmeside: http://www.ets-sa.edu.ba/cms/index.php?option=com_frontpage&Itemid=51

² Se skolens hjemmeside: <http://www.etsa.edu.ba/>

helhet ikke er fleksibel nok. De viser til at skolenes autonomi legger hindringer for den nødvendige tilpasningen av opplæringsprogrammer som er påkrevd på lokalt nivå.

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver. Landinfos responser og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

En respons er et svar på konkrete spørsmål og problemstillinger som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo. Responser er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema eller et spørsmål, og kildegrunnlaget vil ikke nødvendigvis være like bredt som i våre temanotater. Responser er utarbeidet innenfor begrensede tidsrammer og vil i liten grad inneholde bakgrunnsinformasjon.

Opplysningene som blir lagt fram i responsene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som responsene omhandler.

Referanser

Skiftlige kilder:

- Aalborg Technical College, Aarhus Technical College & CPI-Center for Vocational Education and Training of Republic of Slovenia (2006a). *Financing of the Vocational Education and Training in Bosnia and Herzegovina*. Sarajevo: EU VET 4. Tilgjengelig fra http://www.euvet4.ba/en/?page_id=15 [lastet ned 20. september 2012]
- Aalborg Technical College, Aarhus Technical College & CPI-Center for Vocational Education and Training of Republic of Slovenia (2006b, 7. desember). *Continuous Vocational Education and training in Bosnia and Herzegovina. Review and Analysis*. Sarajevo: EU VET 4. Tilgjengelig fra http://www.euvet4.ba/en/?page_id=40 [lastet ned 20. september 2012]
- Aarhus Tech, PEM GmbH & Tribal Helm (2011, april). *EU Support to vocational education and training on Bosnia and Herzegovina IV*. Sarajevo: EU VET 4. Tilgjengelig fra http://www.euvet4.ba/en/wp-content/uploads/2011/09/Inception-report-for-WEB-page-no-track-changes-eng_final.doc [lastet ned 29. august 2012]
- Austrian Development Cooperation (2011, april). *Bosnia & Herzegovina Country Strategy 2011-2013*. Wien: Federal Ministry for European and International Affairs. Tilgjengelig fra http://www.entwicklung.at/uploads/media/0427_Country_Strategy_BiH_fin_Screen.pdf [lastet ned 29. august 2012]
- ETF, dvs. European Training Foundation (2011). *Learning from "Learn". Horizontal learning in a community of practice in South Eastern Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Tilgjengelig fra [http://www.etf.europa.eu/webatt.nsf/0/51F78FA1F4D3287EC12578BF004DBB60/\\$file/Learning%20from%20learn.pdf](http://www.etf.europa.eu/webatt.nsf/0/51F78FA1F4D3287EC12578BF004DBB60/$file/Learning%20from%20learn.pdf) [lastet ned 28. august 2012]

Respons **Bosnia-Hercegovina: Yrkesfaglig utdanning**

- ETF (u.å.). *Bosnia and Herzegovina*. Torino: ETF. Tilgjengelig fra http://www.etf.europa.eu/web.nsf/pages/Bosnia_and_Herzegovina [lastet ned 28. august 2012]
- EU-kommisjonen (2011, 12. oktober). *Bosnia and Herzegovina. 2011 Progress Report*. Brussel: European Commission. Tilgjengelig fra http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/ba_rapport_2011_en.pdf [lastet ned 4. oktober 2012]
- Landguiden (2012, 2. mai). *Bosnien-Hercegovina. Utbildning*. Stockholm: Utrikespolitiska Institutet. [Elektronisk abonnementsstjeneste, lastet ned 10. august 2012]
- Landinfo (2008, 22. oktober). *Bosnia-Hercegovina: Generell bakgrunnsinformasjon*. Oslo: Landinfo.
Kun internt tilgjengelig i Landdatabasen under Bosnia-Hercegovina/Bakgrunn.
- Magill, Clare (2010, august). *Education and fragility in Bosnia and Herzegovina*. Paris: International Institute for Educational planning. Tilgjengelig fra <http://ddp-ext.worldbank.org/EdStats/BIHstu10.pdf> [lastet ned 8. august 2012]
- UNESCO, dvs. FN's organisasjon for utdanning, vitenskap, kultur og kommunikasjon (2011, desember). *World Data on Education. 7th edition, 2010/11. Bosnia and Herzegovina*. Geneve: UNESCO. Tilgjengelig fra http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/Bosnia_and_Herzegovina.pdf [lastet ned 6. august 2012]

Muntlige kilder:

- Den norske ambassaden i Sarajevo. E-post 26. juli og 3. oktober 2012.

© Landinfo 2012

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.